

Poljoprivredno-prehrambeni proizvodi u agregiranom poljoprivrednom dohotku Ličko-senjske županije

---

Hadelan, Lari; Đapić, Matea; Zrakić Sušac, Magdalena; Mikuš, Ornella

Source / Izvornik: **58. hrvatski i 18. međunarodni simpozij agronoma : zbornik radova, 2023, 83 - 87**

Conference paper / Rad u zborniku

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:204:016952>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-31**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Agriculture University of Zagreb](#)

Poljoprivredno-prehrambeni proizvodi u agregiranom poljoprivrednom dohotku Ličko-senjske županije

Lari Hadelan¹, Matea Đapić², Magdalena Zrakić Sušac¹, Ornella Mikuš¹

¹Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Svetošimunska cesta 25, Zagreb, Hrvatska (lhadelan@agr.hr)

²Sveučilištu u Zagrebu Agronomski fakultet, Svetošimunska cesta 25, Zagreb, Hrvatska - student

Sažetak

Cilj rada je utvrditi stanje poljoprivrede na području Ličko-senjske županije te izračunom agregiranog poljoprivrednog dohotka odrediti najvažnije poljoprivredno-prehrambene proizvode. Rezultati istraživanja pokazuju da su, prema udjelima u agregiranom poljoprivrednom dohotku, najdohodovnije djelatnosti Ličko-senjske županije ovčarstvo, govedarstvo u sustavu krava-tele, proizvodnja krumpira, šljiva i meda. U intervjuu s voditeljicom LAG-a Lika potvrđeni su navedeni rezultati te je naglašena želja lokalnih poljoprivrednika za povećanjem poljoprivrednog dohotka preradom proizvoda na vlastitim gospodarstvima. Zbog administrativnih prepreka i poreznih obaveza broj registriranih prerađivača još uvijek je relativno mali u odnosu na mogućnosti.

Ključne riječi: poljoprivreda, Ličko-senjska županija, tradicionalni proizvodi, agregirani poljoprivredni dohodak

Uvod

Ličko-senjska županija (LSŽ) prostorno je najveća županija u Hrvatskoj s 5.350,50 km² što čini 9,46% hrvatskog državnog teritorija. U LSŽ-u je 80,4% površine po reljefu planinski kraj stoga je poljoprivredna proizvodnja organizirana na krškim poljima (Gacko, Ličko i Krbavsko). Važnost poljoprivrede ogleda se u prvom strateškom cilju ove županije, a to je stvaranje uvjeta za uravnotežen i održiv gospodarski razvoj zasnovan na razvoju malih gospodarstava, ekološki prihvatljive prerađivačke industrije, poljoprivrede i turizma (Razvojna strategija LSŽ, 2010.). Tradicionalno se uz ovaj prostor veže ekstenzivna stočarska i biljna proizvodnja uz prepoznatljive ličke proizvode poput janjetine, krumpira, šljiva, kupusa i meda. Zbog aktualnih promjena u lancu proizvodnje i potrošnje hrane upitno je jesu li ovi proizvodi i u novije doba predvodnici ličke poljoprivrede, odnosno koji je njihov doprinos agregiranim ekonomskim poljoprivrednim pokazateljima gradova i općina LSŽ.

Ciljevi rada su: (a) odrediti vodeće poljoprivredne djelatnosti i vodeće JLS-ove obzirom na udio u agregiranom poljoprivrednom dohotku, (b) provjeriti dobivene rezultate intervjuom s voditeljicom LAG-a Lika.

Materijal i metode

U radu je provedena analiza sekundarnih izvora podataka koji se značajnim dijelom odnose na statističke podatke iz Upisnika poljoprivrednika. Proizvodnja na korištenim poljoprivrednim površinama LSŽ-a utvrđena je prema podacima Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju (APPRRR, 2022a) i dokumentu „Tražene kulture na jedinstvenom zahtjevu za potporu“ za 2021. godinu. Brojnost i najzastupljenije vrste stoke određene su prema podacima Jedinstvenog registra domaćih životinja (HAPIH, 2022) dok je broj pčelinjih zajednica određen prema podacima Sektora za označavanje i registraciju životinja i upravljanje podacima u stočarstvu. Agregirani dohodak poljoprivrede JLS-ova određen je prema utvrđenim proizvodnim resursima čije su vrijednosti pomnožene s očekivanim dohotkom po hektaru biljne kulture odnosno po grlu stoke navedenima u Katalogu kalkulacija poljoprivredne proizvodnje (Ministarstvo poljoprivrede, 2019). U Katalogu se financijski učinci pojedine vrste poljoprivredne proizvodnje određuju izračunom pokrića varijabilnih troškova - PVT (*engl. Gross Margin Calculations*). Iako PVT nije istoznačnica za dohodak, u praksi se često zbog nemogućnosti realnog utvrđivanja

fiksni i/ili indirektni troškovi poslovanja upravo PVT iskazuje kao dohodak bez uključenih indirektnih troškova. Zaključci istraživanja provjereni su i prokomentirani intervjuom s voditeljicom LAG-a Lika.

Rezultati rada

Poljoprivreda Ličko-senjske županije

Poljoprivreda je u Lici oduvijek bila od presudne važnosti za njezino stanovništvo. Kako navodi Holjevac (2009) čak 92,6% stanovnika županije početkom dvadesetog stoljeća bavilo se poljoprivredom i živjelo od nje. Najzastupljenija žitarica bila je jari ječam, a najzastupljenija okopavina krumpir. Stočni fond činile su uglavnom ovce, goveda, svinje i konji. Najzastupljenija pasmina goveda bila je domaća buša (94% svih goveda), relativno slabih proizvodnih učinaka, ali naviknuta na zahtjevne planinske uvjete. Oštra klima i reljefno nepogodan gorski krajolik s dominantnom krškom podlogom znatno su ograničavali ratarsku proizvodnju jer je za obradu povoljne zemlje bilo samo u rijetkim visokim poljima u kršu. Unatoč tome, brojni planinski pašnjaci i proplanci pružali su povoljne uvjete za uzgoj stoke, osobito velikog broja ovaca pa su se Ličani tradicionalno više bavili stočarstvom nego ratarstvom (Holjevac, 2009). Županijska razvojna strategija LSŽ-a iz 2010. godine navodi kako je poljoprivredna proizvodnja organizirana na malim parcelama što za posljedicu ima ekstenzivan način proizvodnje i nisku dohodovnost po jedinici kapaciteta. Izostanak intenzivnije gospodarske aktivnosti doveo je do ekološke očuvanosti područja pogodnog za razvoj ekološke poljoprivrede i stočarstva (Starčević i sur., 2018), a samo poljoprivredno zemljište kao temeljni prirodni resurs u LSŽ je nezagađeno i pogodno za razvoj ekološke poljoprivrede (Razvojna strategija LSŽ, 2010). Veliki razvojni problem, osim loše demografske strukture i rascjepkanosti poljoprivrednog zemljišta, predstavlja i nedostatak prerađivačkih kapaciteta poljoprivrednih proizvoda što potvrđuje razmjerno mali broj objekata registriranih za preradu poljoprivrednih proizvoda. Na području LSŽ, 12 je odobrenih objekata i 113 registriranih objekata u poslovanju s hranom životinjskog podrijetla. Od toga je 86 objekata registrirano za proizvodnju meda, 9 za preradu mlijeka na gospodarstvu te 6 za proizvodnju mlijeka, sira i vrhnja (Ministarstvo poljoprivrede, 2022).

Prema podacima iz Upisnika poljoprivrednika za 2021. godinu (APPRRR, 2022b) na području LSŽ je ukupno 5.195 poljoprivrednih gospodarstava što je rast od 11% u proteklih pet godina. Prema obrazovnoj strukturi najveći je udio nositelja gospodarstava sa srednjoškolskim obrazovanjem (56%). Udio visokoobrazovanih nositelja je 12%, nositelja sa završenom osnovnom školom je 25% dok njih 7% nema završeno osnovnoškolsko obrazovanje. Obzirom na dobnu strukturu poljoprivrednika, prevladavaju poljoprivrednici stariji od 65 godina kojih je 39%. Značajan udio u strukturi imaju i poljoprivrednici između 56 i 65 godina (23%), ali je primjetan i visoki udio poljoprivrednika mlađih od 40 godina koji iznosi 17% što je tri postotna boda više od prosjeka Republike Hrvatske.

U ARKOD je upisano 55.313 hektara poljoprivrednog zemljišta. Prema vrsti uporabe najviše je krških pašnjaka koji s 27.456 ha zauzimaju gotovo polovinu korištenog poljoprivrednog zemljišta (APPRRR, 2022c). U 2020. godini ukupna površina zemljišta LSŽ pod ekološkom proizvodnjom iznosila je 17.746 ha što predstavlja 32% ukupno korištenog zemljišta. Istovremeno, udio ekoloških površina u Hrvatskoj bio je 7% što ukazuje da je važnost ekološke proizvodnje za LSŽ značajno veća u odnosu na hrvatski prosjek (DZS, 2021).

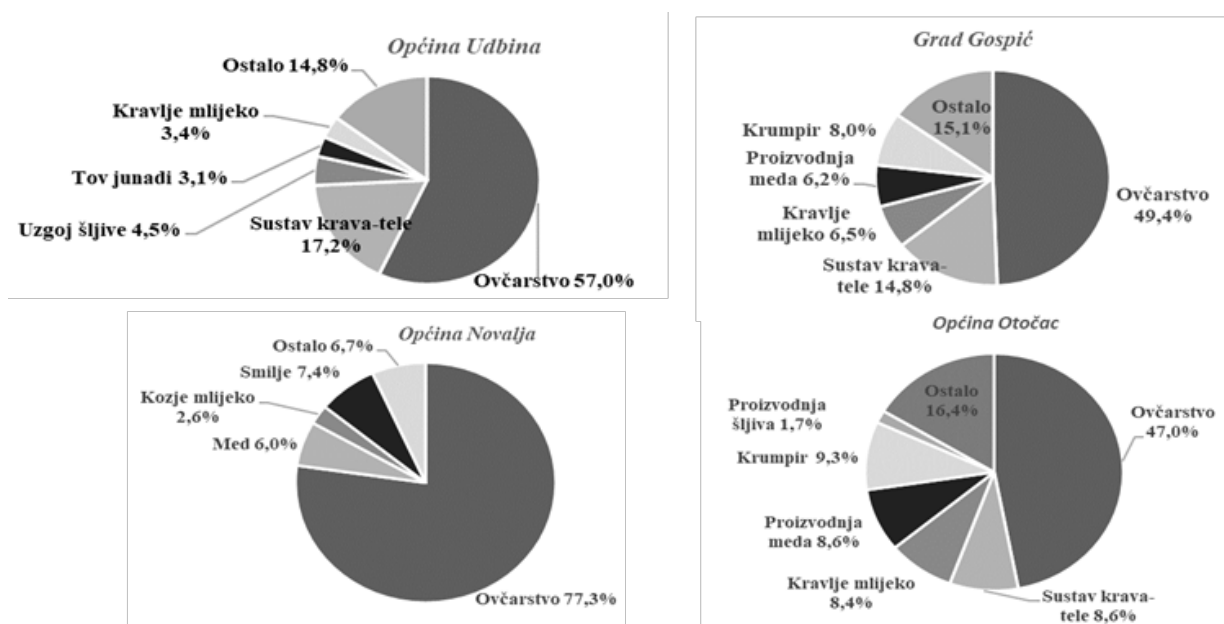
Na području svih JLS-ova LSŽ prevladavajuća poljoprivredna djelatnost je stočarstvo što je razvidno iz tipologije poljoprivrednih gospodarstava dobivenoj primjenom FADN kalkulatora pri izračunu standardnog ekonomskog rezultata. U svim općinama i gradovima LSŽ vodeći je tip pod brojčanom oznakom 4. „Stočarstvo - govedarstvo, ovčarstvo i kozarstvo“.

Prema relativnoj vrijednosti standardnog ekonomskog rezultata najveća poljoprivredna gospodarstva, s najvećim prihodovnim potencijalom, nalaze na području općina Udbina i Karlobag. Ove dvije općine ujedno su jedine JLS na području Županije čija je prosječna ekonomska veličina gospodarstva veća od prosječne ekonomske veličine poljoprivrednih gospodarstava Jadranske Hrvatske koja iznosi 12.127 eura/poljoprivredno gospodarstvo (FADN, 2018).

Prevladavajuće biljne kulture i vrste stoke prema udjelu u poljoprivrednom dohotku

Proizvodnja ovčjeg mlijeka i mesa, uzgoj goveda u sustavu krava-tele te proizvodnja meda, najdohodovnije su stočarske proizvodnje na području JLS-ova, dok u biljnoj proizvodnji prevladava proizvodnja krumpira. U ukupnom dohotku svih JLS-ova najzastupljenija je proizvodnja ovčjeg mlijeka i mesa s udjelom od 23,6% (Karlobag) do 77,3%

(Novalja). Uzgoj koza slabije je prisutan na području LSŽ osim u općini Karlobag gdje čini 21,6% poljoprivrednog dohotka. Govedarstvo u sustavu krava-tele prisutno je u dohotku svih JLS-ova osim u Novalji. Njegovi se udjeli u ukupnom dohotku kreću od 6,7% (Senj) do 36,9% (Vrhovine). Značajan je i doprinos proizvodnje meda koja, primjerice, u poljoprivrednom dohotku grada Senja čini udio od 29,2%. Proizvodnja kravljeg mlijeka zastupljena je u ukupnom dohotku poljoprivrede Županije s prosječno 5,9%. Što se tiče biljne proizvodnje, najzastupljenija stavka poljoprivrednog dohotka je proizvodnja krumpira čiji je udio 10,7% u općini Lovinac, 9,6% u općini Brinje te 9,3% u Otočcu. Važniju biljnu proizvodnju čini proizvodnja šljiva koja je u općinama Udbina, Donji Lapac i Plitvička Jezera zastupljena s više od 2% ukupnog agregiranog dohotka. Od ostalih kultura ističe se jedino proizvodnja smilja koja poljoprivrednom dohotku grada Novalje doprinosi sa 7,4%. Na slici 1 prikazani su udjeli pojedinih vrsti poljoprivrednih djelatnosti u dohotku odabranih JLS-ova.

Slika 1. Struktura poljoprivrednog dohotka prema djelatnostima u odabranim JLS na području LSŽ (2021)

Intervju s voditeljicom LAG-a Lika

Intervju s ciljem osvrti na aktualnosti i trendove poljoprivredne proizvodnje proveden je s Ivanom Starčević, voditeljicom LAG-a Lika. Poljoprivredu LSŽ karakterizira ekstenzivno stočarstvo u kojem se odvija promjena proizvodne orijentacije ličkih poljoprivrednika. Dolazi do gašenja velikog broja mliječnih farmi te je sve manji broj proizvođača mlijeka. Udaljenost od otkupljivača mlijeka pa samim time i otežana mogućnost isporuke mlijeka, niske otkupne cijene i radno intenzivan uzgoj, neki su od razloga napuštanja te proizvodnje. Stoga se poljoprivrednici okreću onim oblicima stočarske proizvodnje koje su isplativije i manje radno zahtjevne, a trenutno je to govedarstvo u sustavu krava-tele. Janjetina, kupus, šljive, krumpir, med i sir tradicionalni su lički proizvodi. Voditeljica LAG-a navela je da su ovi proizvodi i u aktualno doba najznačajniji lički proizvodi čija proizvodnja nema izraženijih oscilacija. Jedino što kontinuirano opada jest proizvodnja sira. Osim smanjenja broja mliječnih krava, razlog tome je i potreba registracije objekata za preradu čemu lički poljoprivrednici nisu skloni. Umjesto toga poljoprivrednici se odlučuju na držanje goveda u sustavu krava-tele na što ih motiviraju i zadovoljavajuće potpore po hektaru pašnjaka kao i potpore za autohtone pasmine goveda poput buše. Voditeljica LAG-a ističe zainteresiranost poljoprivrednika za preradu svojih proizvoda, međutim navodi da se još uvijek radi o razmjerno malom broju proizvođača. Ipak, prerada je i dalje zastupljenija među dopunskim djelatnostima OPG-ova u odnosu na ruralni turizam za koji smatra da bi mogao biti prisutniji obzirom na ekološke potencijale prostora. Voditeljica LAG-a zalaže se za pojednostavljivanje uvjeta registracije prerađivačkih objekata i predlaže izradu vodiča u kojem će se poljoprivrednicima na jednostavan način objasniti koraci u postupku registracije. Zaprekom za prerađbene aktivnosti na gospodarstvima smatra i važeći porezni sustav koji zahtjeva od poljoprivrednika koji pokreću preradu upis u Registar poreznik obveznika što sa

sobom povlači i obaveze plaćanja poreza i doprinosa. Voditeljica je navela i oznake kvalitete kojima se označavaju neki od ličkih proizvoda. Zaštićenom oznakom izvornosti (ZOI) zaštićena je paška janjetina, sol i paški sir, a lički krumpir, škripavac i janjetina zaštićeni su Zaštićenom oznakom zemljopisnog podrijetla (ZOZP). Certificiranih proizvođača za proizvodnju navedenih proizvoda je svega nekoliko (janjetina – jedan proizvođač, sol – jedan proizvođač, lički krumpir – dva proizvođača, paški sir – pet proizvođača), dok za proizvodnju ličkog škripavca još nema certificiranih proizvođača. Lokalni poljoprivrednici, prema riječima voditeljice LAG-a, pokazuju zainteresiranost za certificiranje, međutim rijetko se odlučuju zbog straha od dodatnih kontrola, dodatne papirologije, ali i financijskih izdataka koje certificiranje podrazumijeva. Voditeljica se osvrnula konkretno na certificiranje ličkog škripavca koji je u prosincu 2021. godine dobio europsku zaštićenu oznaku zemljopisnog podrijetla, navodeći kako proizvođači pokazuju zanimanje te ih je već nekoliko iskazalo interes uključivanja u sustav certificirane proizvodnje. Međutim cijeli postupak odvija se presporo jer se od poljoprivrednika zahtjeva registracija objekata za preradu na što se slabo odlučuju jer to traži dodatna financijska ulaganja. Ono što također predstavlja prepreku certificiranju jest i činjenica da su potencijalni proizvođači uglavnom mali OPG-ovci s malim količinama proizvodnje koji svoje proizvode uspješno plasiraju i bez certificiranja. Osim europskih oznaka kvalitete, LAG Lika 2018. godine razvio je regionalnu oznaku kvalitete Lika Quality s ciljem promicanja tradicionalnih ličkih proizvoda natprosječne kvalitete te brandiranja Like kao gastro-destinacije. U sustav se mogu uključiti prehrambeni proizvodi, ali i suveniri i rukotvorine. Voditeljica LAG-a Lika navodi da je trenutno u sustavu Lika Quality 80 proizvođača sa 183 proizvoda u 12 kategorija. Najviše ih je iz kategorije suveniri (15 proizvođača) te meso i mesne prerađevine (11), voće (11) i povrće (11). Proizvođači su tako dobili priliku da se njihovi proizvodi plasiraju na šira tržišta. Primjerice, u NP Plitvička jezera postoji prodajno mjesto ovih proizvoda, a pokrenuta je i poljoprivredna zadruga Lika COOP koja otkupljuje proizvode od lokalnih proizvođača te ih plasira na tržište. Voditeljica LAG-a navodi kako su od prošle godine proizvodi Lika Quality u prodaji na nekoliko brodova Jadrolinije na međunarodnim linijama što znači da se prodaju i izvan područja Like i Hrvatske, a isto tako neke od njih moguće je pronaći i u trgovačkim lancima.

Zaključak

Ličko-senjska županija tradicionalno se identificira po poljoprivredno-prehrambenim proizvodima poput janjetine, krumpira, sira i meda. I u novije doba ovi su proizvodi značajno prisutni u strukturi ličkog prehrambenog sustava. Općina Udbina najznačajnija je lička općina prema prosječnoj ekonomskoj veličini poljoprivrednih gospodarstava. Na području ove općine 57% ukupnog poljoprivrednog dohotka stvara se u sektoru ovčarstva, a značajnije udjele ostvaruju i govedarstvo u sustavu krava-tele (17%) te proizvodnja **šljiva (5%)**. **Slična struktura poljoprivrednog dohotka razvidna je i u drugim ličkim općinama** uz nešto izraženije udjele ovčarstva u općini Novalja (77%) i proizvodnju krumpira u općini Otočac (9%). Voditeljica LAG-a Lika navodi zabrinjavajuće trendove smanjenja proizvodnje sira koji proizlaze iz opadanja govedarstva mliječnog tipa koje ustupa pred rastućim govedarstvom u sustavu krava-tele. Unatoč povećanom zanimanju poljoprivrednika za preradu vlastitih poljoprivrednih proizvoda, broj registriranih prerađivača još je uvijek premalen u odnosu na potencijale područja. Uzrok tome je nesklonost malih poljoprivrednika za dodatne obaveze, pravne, financijske i tehnološke, koje podrazumijeva registracija njihovih OPG-ova za preradu poljoprivrednih proizvoda.

Napomena

Ovaj rad nastao je temeljem diplomskog rada Matee Đapić: Struktura standardnog ekonomskog rezultata i poljoprivrednog dohotka jedinica lokalne samouprave Ličko-senjske županije, obranjenog 13.7.2022. na Sveučilištu u Zagrebu Agronomski fakultet pod mentorstvom izv.prof.dr.sc. Larija Hadelana.

Literatura

- APPRRR (2022a). Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju. Tražene kulture na Jedinostvenom zahtjevu iz 2021. Dostupno na: <https://www.apprrr.hr/agronet>
- APPRRR (2022b). Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju. Upisnik poljoprivrednika – broj PG-a na dan 31.12.2021.
- APPRRR (2022c). Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju. Prikaz broja i površina ARKOD-a po naseljima i vrsti uporabe poljoprivrednog zemljišta 31.12.2021.

- DZS (2021). Poljoprivreda, lov, šumarstvo i ribarstvo. Ekološka poljoprivreda – Površina ekološkog korištenog poljoprivrednog zemljišta po kategorijama u hektarima, Republika Hrvatska.
- FADN (2018). Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka. Baza podataka – Ekonomska veličina - Kontinentalna i Jadranska RH.
- Holjevac Ž. (2009). Ličko-krbavska županija u identitetu Like. U: Holjevac, Ž (ur.) I Identitet Like: Korijeni i razvitak, knjiga I. Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 427-465
- Hrvatska agencija za poljoprivredu i hranu (2022). Stočarstvo - Broj domaćih životinja upisanih u Jedinstveni registar domaćih životinja (JRDŽ) na dan 31.12.2021.
- Ličko-senjska županija (2010). Županijska razvojna strategija Ličko-senjske županije 2011.-2013.
- Ministarstvo poljoprivrede (2019). Uprava za stručnu podršku razvoju poljoprivrede. Katalog kalkulacija poljoprivredne proizvodnje 2019.
- Ministarstvo poljoprivrede (2022). Uprava za veterinarstvo i sigurnost hrane. Upisnik odobrenih objekata u poslovanju s hranom životinjskog podrijetla na dan 20.04.2022.
- Starčević I., Hadelan L., Zrakić M., Jež Rogelj, M. (2018). Vrednovanje razvojnih potencijala poljoprivrede Ličko-senjske županije primjenom multikriterijskog rangiranja. Poljoprivreda. 24 (1): 65-73.

Agricultural and food products of Lika-Senj County in the aggregated agricultural income

Abstract

The aim of the paper is to estimate the state of agriculture in the Lika-Senj County and to determine the most important agricultural and food products by calculating their share in aggregated agricultural income. According to research results, the most income-generating activities of the Lika-Senj County are sheep farming, cattle breeding in the cow-calf system, production of potatoes, plums and honey. In an interview with the head of LAG Lika, the stated results were confirmed and the wish of local farmers to increase agricultural income by processing products on their own farms was emphasized. Due to administrative obstacles and tax obligations, the number of registered processors is still relatively small compared to the possibilities.

Keywords: Agriculture, Lika-Senj County, traditional products, aggregated agricultural income